

**Documentació
de referència**

- Albareda, Anselm M. (1977). *Història de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Adell, Joan-Albert; Orpinell Ramon (2004). *Castells de Catalunya*. Barcelona: RACC-62.
- Aldomà i Buixadé, Ignasi; Pujades Rubiès, Romà; et al. (1987). *L'economia del Solsonès. Aprofitament integrat dels recursos comarcals*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- Alegre i Nadal, Pau (1982). *Bages, Berguedà i Solsonès. Introducció a l'estudi del territori i de la seva economia*. Manresa: Servei d'Estudis de la Banca Mas Sardà.
- Allué, E.; et al. (1995). *Abric Romani: l'origen d'un poblament a l'Anoia*. Igualada: Consell Comarcal de l'Anoia.
- Aloy, David; Lleonart, M. (1997). *Catllaràs-la Quar*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Arbó, Sebastià (1977). *La Cataluña misteriosa*. Barcelona: Ediciones Petronio, S.A.
- Aribau, Bonaventura Carles (1991). «La pàtria», dins Llorenç Soldevila (dir.). *El Montseny i les Guilleries. Paisatge, mite i literatura*. Argentona: L'Aixenador edicions.
- Arola i Sierra, Josep (2009). *El paisatge de Calders, Bages*. Tesi doctoral del Departament de Geografia física i Anàlisi geogràfica Regional de la Universitat de Barcelona.
- Asensio, Pepa; Comas, Francesc; Serra, Josep Antoni (2008). *Bages: una comarca per conèixer*. Manresa: Consell Comarcal del Bages.
- Aymamí Domingo, Gener (1994). *Els molins hidràulics del Moianès i de la riera de Calders*. Barcelona: UEC-Dalmau.
- Aymerich i Boixader, Pere; Santandreu, Joan (1998). *Fauna del Berguedà. Berga*. Berga: Centre d'Estudis Musicals del Berguedà.
- Bacaria, Jordi; et al. (1987). *Estudi sobre l'evolució del preu del sòl als parcs naturals: Sant Llorenç del Munt i la Serra de l'Obac*. Barcelona: Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona. (Monografies; 12).
- Bach i Riu, Antoni (1988). *Navès i l'antiga Vall de Lord*. Solsona: Ajuntament de Navès.
- Bach i Riu, Antoni (1990). *Olius. Un poble del Solsonès*. Solsona: Arxiu Diocesà de Solsona.
- Bada, Joan; Samper, Genís (dir.) (1991). *Catalònia Religiosa*. Barcelona: Editorial Claret.
- Badia, Enric (1996). *La sal, suport d'uns pobles*. Manresa: Angle.
- Balaguer, Víctor (1856). «A la Verge de Montserrat», dins *Amor a la pàtria*. Barcelona: Impr. El Conceller.
- (1857). «Montserrat», *El Conceller*, 21 de maig de 1857.
- (1893). *Al Pie de la encina. Historias tradicionales y recuerdos*. Madrid: El Progreso Editorial.
- Ballarín, Josep Maria; et al. (1994). *Parcs naturals, paisatges i rutes*. Manresa: Edicions intercomarcals, p. 75.
- (2010). «Patum», *Diari AVUI*, 4 de juny de 2010.
- Ballús, Glòria (2000). *Guia de festes del Bages*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- (2000). *Els municipis del Bages: llocs d'interès i elements festius*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- Banús, Miquel (2004). *Dins la pau del Collsacabra: recull de poemes*. [Rupit: l'autor].
- Barrientos, José A.(coord.) (1986). *El patrimoni biològic del Montseny. Catàleg de flora i fauna, 1*. Barcelona: Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Bartolomé, J. (1995). *Ecologia dels ramats d'oví i cabrum al Pla de la Calma*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Tesi Doctoral.
- Bartolomé, J.; Milan, M.; Plaixats, J. (2000). «Ramaderia i sostenibilitat al Parc Natural del Montseny», IV Congrés de ICEA, Tarragona.
- Bassegoda, Joan; Espel, Ramon; Oriols, Roger (2002). *Gaudí de la Vall de Lillet*. La Pobla de Lillet: Ajuntament de la Pobla de Lillet.
- Baucells i Colomer, Jordi; Camprodon i Subirachs, Jordi; Ordeix i Rigo, Marc (1988). *La Fauna vertebrada d'Osona*. Barcelona: Lynx Edicions.
- Baucells i Colomer, Jordi; et al. (1991). *Els ocells d'Osona*. Barcelona: Lynx Edicions.
- Benet Clarà, Albert; Junyet Maideu, Francesc; Mazcuñan Boix, Alexandre; et al. (1984). *Sant Benet de Bages. Catalunya Romànica, Volum XI*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana.
- Berenguel, Xavier (1930). «Oda minúscula a Igualada», *Revista d'Igualada*. Núm. 9.
- Berguedà, Guillem de; et al. (1994). *Parcs Naturals, paisatges i rutes*. Manresa: Edicions Intercomarcals.
- Bernaus i Gené, Josep M. (2000). *En BTT per l'Anoia. 15 itineraris*. Valls: Cossetània.

- Bertrana i Salazar, Aurora (1931). «Muntanyes Bergadanes», *Revista d'Ací, d'Allà*. Vol. 20, núm. 167, p. 360-361.
- Bladé i Desumvila, Artur (2007). *Quin mirador el de Montserrat ! Versos de la guerra i de l'exili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Blasi, Francesc (1931). *Riberes del Gaià*. Barcelona: Tallers Gràfics Hostenchs.
- (2000). *La Vall del Gaià al primer terç del segle XX*. Barcelona: Centre d'Estudis del Gaià i Centre Excursionista de Catalunya.
- Boada, Antoni; et al. (1987). «Altres cinc poemes de l'Anoia», *Miscellanea Aqualatensi*. Núm. 4, p. 292-295.
- Boada, Martí (1984). *Flora, fauna i plantes remeieres del baix Montseny-Montnegre*. Sant Celoni: Ajuntament de Sant Celoni Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny.
- (1989). *Els arbres de la regió del Montseny. La vida entorn de l'arbre*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- (1990). «Bibliografia del Montseny», *Aixa: revista anual de la Gabella*. Núm. 3.
- (1993). *Llegendes del Montseny*. Figueres: El Brau.
- (2002). *El Montseny. Cinquanta anys d'evolució dels paisatges*. Sant Celoni: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Ajuntament de Sant Celoni i Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny.
- Boloix i Canela, Jaume (1908). «Als héroes del Bruc», dins *Igualada en el centenario de la jornada del Bruch 1908*. Poesies II. Igualada: Nicolau Poncell, impressor.
- Bolòs, Jordi; Hurtado, Víctor (2001). *Atlas del Comtat d'Osona (798-993)*. Barcelona: Rafael Dalmau editors.
- (2004). *Atlas del Comtat de Manresa (798-993)*. Barcelona: Rafael Dalmau editors.
- (2004). *Els orígens medievals del paisatge català: l'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Bolòs i Capdevila, Oriol de (1954). «Essai sur la distribution géographique des climax dans la Catalogne», *Vegetatio*. Núm. 5.
- (1959). *El paisatge vegetal de dues comarques naturals: la Selva i la Plana de Vic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1961). «La transición entre la Depresión del Ebro i los Pirineos en el aspecto geobotánico», *Inst. Bot. A. J. Cavanilles*. Núm. 18, p.99-259.
- (1983). *La vegetació del Montseny*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals.
- (1995). *Contribució al coneixement de la vegetació del territori auso-segàrric*. Barcelona: Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona.
- (2001). *La vegetació dels Països Catalans*. Terrassa: Aster.
- Bolòs, Oriol; Vigo, Josep (1984-2001). *Flora dels Països Catalans*. Barcelona: Editorial Barcino.
- Bolòs i Capdevila, Maria de (coord.) (1994). *L'Eix del Llobregat i el túnel del Cadí: 10 anys després*. Barcelona: Túnel del Cadí, CESA.
- Bori i Fontestà, Antoni (1963). «Montserrat», dins *El trobador català*. Barcelona: Editorial Millà.
- (1991). «Boira i sol», dins Llorenç Soldevila (dir.). *El Montseny i les Guillerries. Paisatge, mite i literatura*. Argentona: L'Aixenador edicions.
- Brams (1992). «La gran sargantana», dins *Amb el rock a la faixa* [enregistrament sonor]. Barcelona: Discmedi.
- (1995). «Vull per demà», dins *Cal seguir lluitant* [enregistrament sonor]. Barcelona: Discmedi.
- Braun-Blanquet, J.; Bolòs, Oriol de (1957). «Les groupements végétaux du bassin de l'Ebre et leur dynamique», *Anales de la Estación Experimental de Aula Dei*. Núm. 5.
- Burgueño, Jesús (2006). «Sortida d'estudi a la serra de Busa i la Vall d'Ora (Solsonès)», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*. Núm. 61-62, p. 409-412.
- Busquets, Anton (1907). «A l'amic d'Espineubes, Jaume Pallarols», *Cu-cut!, Calendari de 1908*. P. 32.
- Cahner, Max (dir.) (1992). *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Barcelona: Ed. Enciclopèdia Catalana.
- Camps i Arboix, Joaquim; Camprubi, Raimon (1976). *El Ter*. Barcelona: Edicions Destino.
- Cano, F.; Cuenca, M.; Saurí, D. (1985). *El medi rural i les activitats agràries al Montseny*. Barcelona: Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Capdevila i Roue, Llorenç (2003). *O rei o res!*. Barcelona: Columna Edicions.
- Carabasa i Villanueva, Lluïsa (2001). *Catalunya romànica, guies comarcals*. El Berguedà. Barcelona: Editorial Pòrtic.
- Carbó, Joaquim (2003). «A prop i lluny», *Descobrir Catalunya*. Núm. 63.

- Cardona, Osvald; Camprubí, Raimon (1977). *Montserrat*. Barcelona: Editorial Destino.
- Caresmar, Jaume (1780). *Disertación histórica sobre la antigua población de Cataluña* [Carta al Barón Lalinde].
- Carnè i Ribalta, Josep (1969). *L'alegre vianant Geopoemes*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.
- Casaldàliga, Pere (1971). *Castell de Balsareny*. Salamanca: Editorial Sígueme
- Casals, Ramon, (2002). *La colònia Viladomiu Vell*. Barcelona: CEDPI.
- Casals i Mas, Mateu (2000). «A la Verge de Paller, patrona de Bagà», dins Joan Tuneu (coord.). *Hora d'Argent. Antologia poètica I*. Barcelona: Proa, p. 320.
- Casals, Àngel; Coberó, Montserrat; Flocel, Sabatè; Santacana, Carles (1999). *Història de Piera*. Lleida: Generalitat de Catalunya; Diputació de Barcelona; Consell Comarcal de l'Anoia; Caixa Penedès.
- Casals Costa, Vicente; Pardo Navarro, Fernando; Xalabarder Arlet, Maria; et al. (2005). *La transformación histórica del paisaje forestal. Cataluña. Tercer inventario forestal nacional, 1997-2007*. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente.
- Casassas i Simó, Lluís (1975). *El Lluçanès. Evolució entre 1950 i 1970*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- (2000). *Fires i mercats de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia. Institut d'Estudis Catalans.
- Caselles, Raimon (1901). *Els sots feréstecs*. Barcelona: F. Puig.
- Cases, Joaquim (1974). «Manresa i la seva problemàtica», dins *Notícies de Catalunya: carnet de viatge*. Barcelona: Selecta.
- Castany i Llussà, Josep; Alsina i Pla, Fina; Guerrero i Sala, Lluís (1992). *El Collet de Brics d'Ardèvol: un hàbitat del calcolític a l'aire lliure: Pinós, Solsonès*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- Castany, Josep; Sánchez, Eduard; Guerrero, Lluís; et al. (1990). *El Berguedà: de la prehistòria a l'antiguitat*. Berga: Ajuntament de Puig-reig.
- Castells, J.; Teres, J. (1945). *Guilleries*. Barcelona: Velloso-Editor.
- Castells, Joaquim; Desclot, Miquel (1996). *Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Diputació de Barcelona; Lundberg.
- Castells, Kim; Sagarra, Josep Maria de (1988). *Montserrat*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Castells, Kim; Figuerola, Jordi (1999). *Vic, obra mestres*. Barcelona: Lundberg.
- Català, Rosa; Molas, Alba (2005). *Les colònies del Llobregat. Paisatge i vivència*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Cerdan, Rufí; Noguera, Josep; Sala, Miquel; Santandreu, Dolors; Serra, Rosa (1994). *El Berguedà*. Manresa: Edicions intercomarcals.
- Cerdeira i Ribot, Jordi (2001). *Els vertebrats a Olesa de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Cererols, Lluís (2008). *L'ànima de la Vall*. Barcelona: Pagès editors.
- Clapers i Aibar, Montse; Casas i Navarrete, Isabel (1991). *La vegetació del Moianès*. Moià: Raima.
- Clarà i Arisa, Jaume (1997). *Moià, 1875-1939. La vida d'un poble en imatges*. Barcelona: Editorial Viena.
- Colell, Jaume (1993). *Osona*. Barcelona: Ed. Dissenys Culturals.
- Coll i Vilaclara, J. (1907). «Sant Benet de Bages», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Vol. XVII, p. 289-306; 321-339.
- Comadira, Narcís (2010). «Quatre viatges fascinants a través del territori i la seva gent», *Revista Descobrir*. Núm. 150, p. 92.
- Conill Mateu, Joan (2004). *En BTT per Osona, 14 itineraris*. Valls: Cossetània.
- Cortadellas, Xavier (1995). *El Temps del carbó: de les Gavarres al Montseny i a la Vall del Llémena*. La Bisbal de l'Empordà: Associació d'Acció pel Patrimoni.
- Costa i Pomés, Josep (1914). *Viscudes: poesies*. Barcelona: Imp. Fills de D. Casanavas.
- Costa-Bassachs, Vicenç. (2001). «Tornant del Lluçanès», dins *Recopilació de Lluís Vila i Vilalta*, Centre d'Estudis del Lluçanès, p. 30.
- Cuellar Sorribes, Ramon; Tallada i Solano, Roger (2007). *Auca del Timbaler del Bruc* [en línia]. <<http://www.rodolins.cat/pages/persona/timbaler2.html>> [consulta:16/09/2019].
- Dalmau, Antoni (2004). «Igualada paisatge literari», *Revista d'Igualada*. Núm. 16, p. 60-73.
- Danès i Torras, J. (1922). *La comarca del Bages i el monestir de Sant Benet*. Manresa: Centre Excursionista de la Comarca del Bages.

- Daura, Antoni; Joan Galobart (1995). *L'arqueologia al Bages*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- Díaz-Plaja, Guillem (1969?). *Retorn a Manresa* [en línia]. < <http://www.xtec.cat/~evicioso/bages/retorn.htm> > [consulta: 16/09/2019].
- Diversos autors (1986). *Sortides de camp: set itineraris per la Catalunya Central: 1er. Simposium sobre l'ensenyament de les Ciències Naturals*. Vic: editorial Eumo.
- Diversos autors (1987). *Jornada de recerca naturalística al Montseny*. Monografies 11. Barcelona: Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (1988). *I Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*, Monografies 16. Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (1989). *II Trobada d'Estudiosos del Montseny*. Monografies 18. Barcelona: Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (1993). *II Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*, Monografies 21. Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (1994). *El Patrimoni històric i artístic. Bages, Berguedà, Cerdanya i Solsonès*, Volum 2. Manresa: Edicions Intercomarcals.
- Diversos autors (1995). *Fauna vertebrada del Moianès, 1*. Centre d'Estudis del Bages. Raima.
- Diversos autors (1997). *III Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*, Monografies 25. Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (1999). *III i IV Trobades d'Estudiosos del Montseny*, Monografies 27. Barcelona: Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (1999). *Gironella. Notes històriques*. Gironella: Associació Cultural El Vilatà.
- Diversos autors (2000). *IV Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*, Monografies 29. Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (2000). *El Gran Llibre de Catalunya*. Barcelona: Salvat i GeoVirtual.
- Diversos autors (2002). *V Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*, Monografies 35. Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (2002). *V Trobada d'Estudiosos del Montseny*. Monografies 33. Barcelona: Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (2005). *Catalunya a Fons*, 12 vols. Barcelona: la Vanguardia
- 686 Diversos autors (2005). *VI Trobada d'Estudiosos del Montseny*, Monografies 41. Barcelona: Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Diversos autors (2006). *Catalunya poble a poble*, 14 vols. Barcelona: Edicions 62, La Vanguardia i Gas Natural.
- Diversos autors (2007). *VI Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*, Sèrie Territori, 2. Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Español, Francesca (1995). *Sant Benet de Bages*. Manresa: Col·lecció Patrimoni Artístic de la Catalunya Central. Fundació Caixa de Manresa.
- Espinàs, Josep Maria (1978). *Les comarques de Catalunya*. Barcelona: Editorial Blume.
- (1994). *A peu pels camins de cendra: viatge al Berguedà*. Barcelona: La Campana.
- Esquirols (1980). *Torna, torna Serrallonga* [enregistrament sonor]. [S.l.]: Edigsa.
- Estruch Subirana, Maria (2003) *Els noms populars de núvols, boires i vents al Bages*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- Fàbrega i Selva, Josep (2004). *Postals de Calders*. Calders: Ajuntament de Calders.
- Fàbrega i Vilajosana, Hermentera (1992). «La muntanya de sal», dins *Miralls de Cardona*. Gràfiques Celler, p. 25.
- Fabrés i Andreví, Xavier (2005). *En BTT pel Solsonès. 20 itineraris*. Valls: Edicions Cossetània.
- Falp i Plana, Josep (1980). *La sal de Cardona*. Cardona: Foment cardoní.
- Farguell, R. M.; Lluçà, R; Ribas, A (eds.) (2003). *Nous usos per a antics espais industrials*. Girona: Universitat de Girona.
- Febrer, Francesc de (1991). «Una excursió al Matagalls», dins Llorenç Soldevila (dir.). *El Montseny i les Guillerries. Paisatge, mite i literatura*. Argentona: L'Aixenador, p. 440.
- Fernández Rivas, S. (1997). *Historia del planeamiento urbanístico de Piera: sus urbanizaciones y... ¿ahora qué...?*. Igualada: Boixeta Gràfics.
- Ferrando i Roig, A. (1988). *Cròniques de bandolers de Sant Llorenç del Munt: el camí ral de Barcelona a Manresa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ferrer i Alòs, Josep Maria (2003). *El Bages en BTT: 18 itineraris*. Valls: Cossetània.
- Ferrer i Farriol, Joan (1975). *Costa Amunt: Elements d'història social igualadina*. [França: Ed. Terra Lliure].
- Focada, Ignasi; Sánchez, Josep; Soler, Lia (2006). *Del Lluçanès a la Cerdanya resseguint camins ramaders*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- Foix, J. V. (1985). *Obres Completes*. Barcelona: Edicions 62.
- Folch i Guillèn, Ramon (dir) (1985-1992). *Història Natural dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- (1986). *La vegetació dels Països Catalans*. Barcelona: Ketres.
- Font i Garolera, Jaume (2004). *Osona, la terra i la gent*. Vic: Eumo.
- Font i Quer, Pius (1910). «Notes sobre la flora de Bages», *Butlletí de l'Institució Catalana*. Núm. 8-9, p. 99-109.
- (1914). *Ensayo fitotopográfico de Bages*. Maó: [s.n.], (Tip. Mahonesa). Tesi doctoral de la Universitat de Madrid.
- Forcada Salvador, Ignasi (2000). *Itineraris pel Moianès*. Barcelona: Abadía Montserrat.
- Forner, Climent (2001). «Virolai a Santa Maria de Pinós», dins *Goigs marians del Bisbat de Solsona* (recull de Climent Forner i Benigne Rafart). Bisbat de Solsona i Publicacions de l'Abadía de Montserrat, p. 310-311.
- Gafas i Oliveras, Arcadi; Serra i Heredia, Manel (2004). «L'Administració pública i el turisme: l'Anoia», *Miscellania aqualatensis*. Núm. 11, p. 253-278.
- Garcia i Escalé, Ramón (1984). *El Santuari de Lord*. Moià: Gràfiques Moià-Santuari de Lord «Llibres d'Obiols».
- Garcia i Rossell, Carles (2000). «La processó de Sant Marc a Falgars», dins Joan Tuneu (coord.). *Hora d'Argent. Antologia poètica I*. Barcelona: Ed Proa, p. 418.
- Garrido, Carlos (1988). *Arqueogüia de Cataluña y Baleares*. Barcelona: Geoplaneta.
- Generalitat de Catalunya (1995a). *Pla Territorial General de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Direcció General de Planificació i Acció Territorial.
- (1995b). *Atles Topogràfic de Catalunya*. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya; Departament de Política Territorial i Obres Públiques.
- (1996). *Pla d'espais d'interès natural*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient.
- (2002). *Pla Territorial Sectorial de la implantació de l'energia eòlica a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient i Habitatge.
- Gil, Pere (2002). «Libre primer de la Història Catalana, en lo qual se tracta de història o descripció natural, ço és de coses naturals de Cathalunya. ms., 1600», dins Josep Iglésies. *Pere Gil S.I., i la seva Geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, Institut d'Estudis Catalans, p. 181.
- Ginesta i Batllori, Salvador (1987). *La Comarca del Bages*. Barcelona: Publicacions de l'Abadía de Montserrat.
- Giralt i Radigales, Jesús (dir.) (1992). *Geografia General dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Gironella, Albert (2002). *Guies comarcals: Catalunya romànica*, 18: el Bages. Barcelona: Pòrtic.
- (2006). *Rutes pel Moianès des de Castellterçol a peu o en BTT*. Barcelona: Abadía Montserrat.
- Grau, R. ; Lopez, M. (1974). «Empresari i capitalista a l'estudi de les fàbriques d'indianes», *Recerques*. Núm. 4, p. 19-57.
- Grau, Edmond. (2005). *Camins i fonts de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Graugés i Camprodon, Felip (1989). «Els herois del Bruc», dins *Obra poètica completa*. Altafulla: Patronat Municipal de Cultura/Editorial Altafulla, p.114.
- Graugés, Felip (1991). «Sant Segimón del Montseny», dins Llorenç Soldevila (dir.) *El Montseny i les Guillerries. Paisatge, mite i literatura*. Argentona: L'Aixenador, p. 514.
- Güell i Soler, Joan Baptista (1993). «Oda al Ter», dins *Un poeta de la Renaixença*. Barcelona: Editorial Columna, p. 202-203.
- Guilanyà i Roure, Pere (2000). «Berguedana», dins Joan Tuneu (coord.). *Hora d'Argent. Antologia poètica I*. Barcelona: Ed Proa, p. 481-483.
- Guillem de Bergadà; et al. (1994). *Parcs naturals, paisatges i rutes*. Manresa: Edicions intercomarcals, p. 75.
- Guixé Coromines, David (2008). *El medi natural del Solsonès. Vegetació, flora, fauna vertebrada i espais d'interès*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Gurri i Serra, Francesc. (1978). *Parc Natural del Montseny*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals.
- (1992). *Pobles de Catalunya, Vol. I*. Barcelona: Publicacions de la Abadía de Montserrat.
- Gustà Bondia, Jaime (1887). *Monasterio de San Benito de Bages. Memoria descriptiva*. Barcelona: Asociación de Arquitectos de Catalunya.
- Hurtado, Víctor; Mestre, Jesús; Miserachs, Toni (1995). *Atles d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- Iglésies, Josep (1932). *La terra d'en Gallerí: narracions i paisatges de la muntanya tarragonina*. Reus: Llibreria Nacional i Estrangera.

- (1938). *Assaig sobre l'extensió de la comarca d'Igualada*. Igualada: Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada.
- (1948). *Les ciutats del món*. Barcelona: Arca.
- (1964). «Una memòria setcentista sobre les ametistes del Montseny», *Montaña*, vol. IX, p. 249-256.
- (1968). *La Crisi agrària de 1879-1900: la fil·loxera a Catalunya*. Barcelona: Ed. 62.
- (2002). *Pere Gil (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia.
- Iglésies, Josep; Santasusagna, Joaquim (1934). *Les valls del Gaià, del Foix i de Miralles: guia itinerària precedida d'un esbós monogràfic*. Reus: Imp. Marian Roca
- Jaumot i Bisbal, Miquel (2006). *La vall de Lilet (del Riutort al Junyent). Itineraris des de la Sala i el Xalet del Catllaràs*. Valls: Cossetània.
- Jolis Agustí; Simò Ma. Antònia (1965). *Alt Berguedà i Cardener*. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya.
- Jolonch, Cristina (1993). *El Solsonès*. Barcelona: Ed. Disseny Cultural.
- Junyent, Eduard (1976). *L'arquitectura romànica II*. Montserrat: Abadia de Montserrat.
- Laborde, Alexandre de (1974). *Viatge pintoresc i històric*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 15.
- Lapraz, G. (1966). «Carte phytosociologique du massif de Montserrat», *Acta Geobotànica*. Núm. 2, p.1-16.
- Llost, Guerau de (1983). «*Obra poètica completa. Proses literàries*». Editorial Selecta, p. 722-723.
- (1991). «Font de Sant Marçal», dins Llorenç Soldevila (dir.). *El Montseny i les Guillerries. Paisatge, mite i literatura*. Argentona: L'Aixenador, p. 473.
- Lista, Antoni; Sabaté, Joaquim (2001). *Projectant l'eix del Llobregat: paisatge cultural i desenvolupament regional*. Barcelona: UPC.
- Llacuna i Carbonell, Joan (2005a). «Sento olor de baladres i llorers», dins *Obra completa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 169.
- (2005b). «Paisatge d'Igualada», dins *Obra completa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 197.
- (2005c). «Soledat, còndora trista», dins *Obra completa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 153-155.
- Lladó, Lourdes; Castilla, Rosa; Barniol, Esther (2003). *Colors del Berguedà*. Barcelona: Fotogràfica.
- Llenas, Josep (2001). *Reculls històrics de Montagut i Valldossera*. Valls: IEV.
- Llobet, S. (1947). *El medio y la vida en el Montseny. Estudio geográfico*. Barcelona: C.S.I.C.
- Llopis, N. (1942). *Estudio geológico del valle del Congost (Barcelona)*. Barcelona: Publicaciones Instituto Geológico Topográfico de la Diputación de Barcelona, vol.V.
- Llor i Forcada, Miquel (1931). *Laura a la ciutat dels sants*. Barcelona: Edicions 62.
- Losantos, Xavier; Robert, Pere; Rovira, Raimon. *L'Alt Berguedà en 27 itineraris*. Valls: Cossetània.
- Luna, Gonçal (2002). «Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, guia», dins *V Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Luna, Gonçal; Melero, J. (coord.) (2002). *Parc Natural del Montseny. Reserva de la Biosfera*. Barcelona: Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Luna, Gonçal (2008). *Espai Natural de les Guillerries-Savassona*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Luna, Gonçal; Melero, J. (coord.) (2008). *Espai Natural Guillerries-Savassona (guia del parc)*. Barcelona: Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Madoz, Pascual (1985). Articles sobre el Principat de Catalunya, Andorra i zona de parla catalana del Regne d'Aragó in «*Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*» de Pascual Madoz, 2 vols. Barcelona: Curial. Varies pàgines.
- Maragall, Joan (1981a). «Del Montseny», *Antologia poètica*. Barcelona: Edicions 62, p. 86 i 122.
- (1981b). «Al cim», *Antologia poètica*. Barcelona: Edicions 62, p. 122.
- Martí i Pol, Miquel (1966). *El Poble*. Palma de Mallorca. Editorial Daedalus .
- Martín-Vide, J. (1992). «El Clima», dins *Geografia General dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Martínez Solsona, F. (1967). *Sant Jaume de Frontenyà. Mil anys d'història i Geografia*. Granollers: Editorial Montblanc
- Mata-Perelló, J. M.; Font i Soldevila, J. (1996). «El 'Ecomuseu del riu Anoia', un instrumento didáctico para la enseñanza de la Geología», *Geogaceta*. Núm. 19, p. 236-237.

- Mauri, Josep (2001). *50 itineraris a peu per Catalunya*. Valls: Cossetània.
- Mauri i Portolès, Josep (2003). *A peu per Osona: 20 itineraris*. Valls: Cosssetània.
- Mestres, Apel·les (1933). *Llegendes i tradicions del Montseny*. Barcelona: Salvador Bonavía.
- Mestre, Jesús; Adell, Joan-Albert (1999). *El Prepirineu. Viatge al romànic català 2*. Barcelona: RACC/Descobrir.
- Miquel, Marina; Santesmases, Josep; Saumell, Dolors (1999). *Els castells del Gaià*. Valls: Cossetània [etc.]
- Molist, M., Clop, X. (1991). «L'Home i el medi a la prehistòria en el massís del Montseny», *Revista Aixa*. Núm. 5, p. 7-28.
- Montanyà i Pujol, Josep Maria (2000). «Virolai a la mare de Déu de Gresolet », dins Joan Tuneu (coord.). *Hora d'Argent. Antologia poètica I*. Barcelona: Ed Proa, p. 380.
- Montserdà i Vidal, Dolors (1899). «Lo tresor d'Igualada», *Revista La Veu de Catalunya*. Núm. 18, p. 208.
- Moya, Bienve (2005). *Llegendes del Penedès i de les Valls del Garraf*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 33.
- Munné i Sellarès, L. (1983). «Els molins paperers de la comarca de l'Anoia: introducció al seu estudi», *Miscel·lània Aqualatensia*. Núm. 3, p. 185-213.
- Nogué, Joan; Sala, Pere (2006). *Prototipus de catàleg de paisatge. Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya.
- Novell, Antoni (1993). *La comarca del Solsonès fins al segle XII*. Solsona: Consell Comarcal del Solsonès.
- Nuet i Badia, Josep (1970). «Els pous de neu al Montseny», *Revista Muntanya*. Vol. XCIV, núm. 650, p. 75-86.
- (1987). *Flora vascular de la muntanya dels Mollons (la Pobra de Claramunt, Anoia)*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- (1983). «La vegetació de la Muntanya dels Mollons a la comarca d'Anoia», Igualada. *Miscel·lània Aqualatensia*. Núm. 3, p. 15-52.
- Oliveres Samitier, J. (1981). «El pla geomètric de Manresa de Rovira i Tries (1987)», *Miscel·lània d'Estudis Bagencs*. Núm. 1, p. 151-162.
- (1984). «El Agua y el vapor en la formación del paisaje industrial de Manresa en el siglo XIX», *Primeras jornadas sobre la protección y revalorización del patrimonio industrial*, Bilbao, Departamento de Cultura del Gobierno vasco, p.401-414.
- Ordeig i Mata, Ramon (1999). *Catalunya Carolíngia, volum IV: Els comtats d'Osona i Manresa*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Osona, Artur (1890). *Guia-itineraria de las regions compresas desde Montserrat al Camp de Tarragona y de La Segarra al Panadés*. Barcelona: La Renaixensa.
- (1899). *Guia itinerària de la regió del Montseny y Guillerries dividida en 190 itineraris*. Barcelona: Estampa de F. Altés i Alabart.
- Pagès i Pons, Joan (1984). *Les Preses i el monestir de Sant Benet de Bages*. 2 volums. Girona: Diputació de Girona.
- Palau i Fabre, Josep (1975). *Picasso a Catalunya*. Barcelona: Edicions Polígrafa.
- Panareda i Clopés, Josep Maria (1980). *Itinerari geogràfic al Montseny*. Barcelona: Departament de Geografia, Universitat de Barcelona.
- (1983). «El paisaje vegetal del nivel supraforestal en el macizo del Montseny (Cordillera Prelitoral Catalana)». Palma de Mallorca: *Actas VI Colóquio de Geografia*. Pàgina citada: 333-340.
- (1991). *El Montseny. Visió geogràfica*. Vic: Eumo.
- Panareda i Clopés, Josep Maria; Pintó i Fusalba, J. (1997). *Sant Llorenç del Munt. Visió geogràfica*. Vic: Eumo.
- Panareda i Clopés, Josep Maria; Salvà, M.; Nuet Badia, Josep (2003). *Mapa de vegetació del Parc Natural del Montseny*. Barcelona. Servei de Publicacions. Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Piferrer, Pau; Pi Margall, Francesc (1884). *España: sus monumentos y artes, su naturaleza e historia. Cataluña*. Barcelona: Daniel Cortezo.
- Pla, Josep (1971). *Guia de Catalunya*. Barcelona: Edicions Destino.
- (1976). *Tres guies*. Barcelona: Editorial Destino, p. 876.
- (1977, 5ª ed.). *Cataluña*. Barcelona: Ediciones Destino, p. 220.
- (1991). «El Montseny i les Guillerries», dins Llorenç Soldevila (dir.) *El Montseny i les Guillerries. Paisatge, mite i literatura*. Argentona: L'Aixenador, p. 528.
- (1997). *Guia de Catalunya*. Barcelona: Edicions Destino. Pàgina citada: 114 i 216.
- Planas de Martí, Ignasi (1999). *L'Alt Gaià entre la Segarra i el Camp: els millors itineraris*. Valls: Ed. Cossetània. Pàgina citada: 69, 72 i 78.

- Planell Picas, Jordi; Vilarmau Masferrer, Marc (2006). *Rutes i camins del Bages*. Col·lecció Llibres de Muntanya, 2. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors.
- (2008). *El Bages a peu*, Col·lecció Llibres de Muntanya, 17. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors.
- Plans Maestra, Jaume (2009). *Arquitectura tradicional en pedra seca a la comarca del Bages*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Perarnau Llorens, Jaume (1992). *Els pous de glaç de la comarca del Bages: assaig d'interpretació i localització*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- Petit i Mendizábal, Maria Àngels; Surroca i Arisa, Joan (1996). *La prehistòria del Moianès*. Moia: Ajuntament de Moia.
- Petit Mendizábal, Maria Àngels (2007). *La prehistòria del Moianès: els nostres orígens*. Patronat de Museus.
- Pifarrer, Pau; Pi i Maragall, Francesc (1884). *Cataluña*. Pàgina citada: 37.
- Pladevall, Antoni (1969). *El monestir de santa Maria de Lluçà*. Editorial Montblanc: Vic
- Planes Ball, Josep Albert (2000). *Llegendes de Montserrat*. Sant Vicenç de Castellet: Ed. Farell.
- Ponz, Antonio (1972). *Viage de España*. Madrid: Atlas [Edició original de 1788].
- Porcel, Baltasar (1984). *Els dies immortals*. Barcelona: Edicions 62, p. 81.
- Prat, Jordi (1991). *El Solsonès: pla comarcal de muntanya*. Barcelona: Direcció General de Planificació i Acció Territorial.
- (2000b). «Oda a Berga» dins *Hora d'argent. Antologia poètica*. Barcelona: Editorial Proa. Pàgina citada: 442.
- Pin i Soler, Josep (2002). *Vint hores d'estada a Manresa*. Arola Editors. Pàgina citada: 119 i 120.
- Recolons i Arquer, Lluís (1976). *La població de Catalunya 1900-1970*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Redó, Salvador (1994). *El Bages*. Ed. Disseny Cultural. Col·lecció Comarques de Catalunya, núm. 13.
- Requena Bernal, Dolors (2009). *Ruta literària de Bonaventura Gran a Sant Llorenç del Munt*. Revista Floc núm. 190 Octubre-desembre. Pàgina citada: 12-15.
- Riba i Arderiu, Oriol (1979). *Geografia física dels Països Catalans*. Barcelona: Ketres.
- Riba i Canadell, Rafael (2000). «De la comarca berguedana» dins *Hora d'argent. Antologia poètica*. Barcelona: Editorial Proa. Pàgina citada: 317.
- Ribera i Letjós, Lluís. (2000). «Maria i Berga» dins *Hora d'argent. Antologia poètica*. Barcelona: Editorial Proa. Pàgina citada:197.
- Ribera-Mariné, Ramon (1975). *Camins i canals de Montserrat. Guia d'itineraris*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1992). *Caminant a Montserrat. El massís*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ribot, Pere (1976). *El Montseny*. Barcelona: Destino.
- (1991). «L'aire del Montseny», dins Llorenç Soldevila (dir.) *El Montseny i les Guàrdies. Paisatge, mite i literatura*. Argentona: L'Aixenador, p. 560.
- Riba, O.; et al. (1979). *Geografia física dels Països Catalans*. Barcelona: Ketres.
- Ribot i Serra, Manuel; Estrada i Planell, Gemma (1991). *El Bruc: el medi, la història, l'art*. Barcelona: Publicacions de la Abadia de Montserrat/Ajuntament de el Bruc. Pàgina citada: 164-165.
- Riera i Fonts, Carles (2003). *Apunts sobre pintura moianesa: catàleg de les mostres... homenatge a Joan Abancó*. Autoedició.
- Rieradevall, J.; Boada, M. (coord.) (2003). *Diagnosi ambiental al Parc Natural del Montseny*, Monografies 36. Barcelona: Servei de Publicacions. Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Ríos i Calvet, Jaume (1985). *Aproximació biogeogràfica del sector de contacte de la Serra de Miralles i la Conca d'Òdena*. Barcelona: Departament de Geografia Física i Anàlisi Geogràfica Regional. (Document inèdit, Tesi de llicenciatura).
- Riquer, Alexandre de (1913). «Quan jo era noi» i «Sonets», *Revista Lectura Popular*. Núm. 92.
- Roma i Casanovas, Francesc (2004). *El Montseny. 50 itineraris a peu*. Valls: Cossetània.
- Romeu i Figueres, Josep. «Cabrera d'Igualada», *Geografia literària dels Països Catalans*. <www.endrets.cat> [consulta: 16/09/2019]
- Rossinyol Locubiche, Josep Maria (2005). *El Berguedà: itineraris de descoberta*. Sant Vicenç de Castellet: Farell.
- Roviró i Alemany, Xavier (2002). *Serrallonga, el bandoler legendari català*. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors.

- Rubio Cano, Xavier (1999). *L'evolució de la població del Bages 1950-1996: del gran creixement*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- Rusiñol, Santiago (1882). *El castell de Centelles*. OCCC, vol. II. Barcelona: Editorial Selecta. Pàgina citada: 271-281.
- Salvador Segarra, Marc (2000). *Les comarques i els municipis de Catalunya*. Col·lecció: Població i Territori núm. 8. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Sagarra, Ignasi (1927). *El Montseny. Glossa dels valors naturals de la Contrada Revista Ciència*, núm. 20, pàgina citada: 595-624, Barcelona.
- Sagarra, Josep Maria de (1954). *Memòries*. Barcelona: Aedos.
- (1956). *Poema de Montserrat*. Editorial Alpha, p. 46 i 55.
- (1962). «Vila del Montseny», dins *Obres completes: poesia*. Barcelona: Editorial Selecta, p. 159-160.
- (1982). «Record de Solsona» dins Molas J. *Viatge poètic per Catalunya*. Ed. Teide Pàgina citada: 26.
- Salat, Josep Maria (2002). *El Berguedà*. Berga: Consell Comarcal del Berguedà.
- Salvadó i Montoriol, Joan (2003). *Història medieval d'un territori: Sant Fruitós de Bages (segles X-XVI)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Sans i Forés, Miquel Julià (2003). *El Berguedà en BTT. 15 recorreguts*. Valls: Cossetània.
- Santesmases, Josep (1999). «Pel Gaià abrupte», dins *A Vol d'Ocell*. Valls: El Pati, p. 57-72.
- (2002). *Riu avall: recull d'articles (1986-2002)*. Valls: Cossetània.
- (2006). «La bella Baixa Segarra», dins *Veus i perfils de la Baixa Segarra*. Santa Coloma de Queralt: Associació Cultural Baixa Segarra, p. 19.
- Santesmases, Josep; Cunillera, Joan (2006). *Santes Creus i les terres del Gaià: proses pintades*. Tarragona: Arola editors.
- Sarret i Arbós, J. (1906). *La Cèquia de Manresa*, Manresa, Impremta Vives.
- Sarsanedas i Vives, Jordi (1994). *El Collsacabra*. Barcelona: Proa, p. 162-163.
- Segura, Joan (19-?). *Estones perdudes*. Barcelona: Il·lustració [sic] Catalana.
- (1887). *Història del Santuari de Sant Magí*. Barcelona: Tip. Catòlica.
- Selva-Parròquia de Sant Cristòfor, equip de la (1985). *La Selva 1/25. Materials*. Terrassa.
- Selva-Parròquia de Sant Cristòfor, equip de la (1989). *La Selva 26/40. Materials*. Terrassa.
- Sen, Miquel (1992). *El Berguedà*. Barcelona: Ed. Disseny Cultural.
- Serra, Ricard (2001). *Comarques i subcomarques de Catalunya*, volum 26 Berguedà. Mollerusa: ACCPE.
- Serra i Casals, Joan (2000). «Impressió de Solsona», dins Joan Tuneu (coord.). *Hora d'Argent. Antologia poètica I*. Barcelona: Ed Proa, p. 533.
- Serra i Rotés, Rosa (2000). *Colònies tèxtils de Catalunya*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa.
- Servei Meteorològic de Catalunya (2009). *Anuaris de dades meteorològiques* [en línia]. <www.meteocat.com> [consulta: 16/09/2019].
- Sindreu, Carles (1960). «Cançó de l'Atmella del Vallès» dins *Les Figures del Pessebre de l'Atmella del Vallès*. Els Amics de la Poesia. Pàgina citada: 41.
- (1975). «Bertí» dins *Obra poètica I*. Llibres del Mall. Pàgina citada: 145,148,150 i 153.
- Sindreu, Josep (1988). *Gósol*. Gósol: Ajuntament de Gósol.
- Sitjes i Molins, Xavier (1973). *Les esglésies pre-romàniques del Bages, Berguedà i Cardener*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa.
- (1975). *Sant Benet de Bages*. Estudi arqueològic. Manresa: Fundació Caixa de Manresa.
- Solà Moreta, F. (1955). *El monestir de Sant Benet de Bages*. Manresa: Centre Excursionista del Bages.
- Soldevila, Llorenç (coord.) (1990). *El Montseny i les Guillerries: paisatge, mite i literatura*. Argentona: L'Aixernador.
- Solé Sabarís, Lluís (dir.) (1958). *Geografia de Catalunya*. Barcelona: Editorial Aedos.
- Soler Bonet, Josep (1994). *Les barraques de vinya: les construccions de pedra seca a la comarca del Bages*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- Térmens, Miquel (1994). *L'Anoia*. Barcelona: Ed. Disseny Cultural.

- Terradas, J.; Rodà, F. (1988). *Deu anys de recerca als ecosistemes del Montseny, Unitat Ecològica*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona,.
- Terrades, Jaume; Miralles, Jordi (1995). *El patrimoni biològic del Montseny. Catàleg de flora i fauna, 2*. Barcelona: Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Torres, Jordi; Salvans, Josep; Sorominas, Josep (2000). *Els camins ramaders del Lluçanès*. Lluçà: Solc.
- Torras, César August (1905). *Bergadá. Valls altes del Llobregat*. Barcelona: Tipografia «L'Avenç»
- (1922). *Comarca del Cardener*. Barcelona: Tallers Gràfics Hostench
- Torres, Estanislau; Català, Francesc (1975). *El Pirineu*. Barcelona: Destino.
- Torres i Ribé, Josep Maria (1991). *Camins i viatgers a la comarca de l'Anoia (1494-1834)*. Barcelona: Rafael Dalmau editors.
- Torres i Sociats, Jordi (2002). *Camins amb memòria. Llegendes, dites i fets de la vora del camí*. Lluçà: Solc, Àmbit de recerca i documentació del Lluçanès.
- (2003). *Por, màgia i tresors a la Catalunya interior*. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors.
- Tort, Joan; Roca, Ventura (1992). *Del Segre a la Ribera Salada*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Tor i Deseures, Ramón (1995). «Art pagesa», dins *Records d'un poeta*. Borredà: Ajuntament de Borredà.
- (1995). «Deu-me un cel estelat!» dins *Records d'un poeta*. Borredà: Ajuntament de Borredà, p. 15 i 26.
- Triadú i Font, Joan (1994). *El Collsacabra*. Barcelona: Proa.
- Valls i Casas, Pere (1999). *De colònies tèxtils a parc Fluvial. El sistema de Colònies Tèxtils del Baix Berguedà. Gènesi i revaloració*. Barcelona: Enginyers Industrials de Catalunya i Marcombo, Boixareu Editores.
- Valls i Pujol, Ramon (2000). «Al carrer castell de Solsona», dins Joan Tuneu (coord.). *Hora d'Argent. Antologia poètica I*. Barcelona: Ed Proa, p. 523.
- Vayreda, Marià (1903). «Cançó del vell», dins David Prats i Vidal. *Dues poesies inèdites de Marià Vayreda. Revista de Girona*, núm. 183. Disponible: <<http://www.raco.cat/index.php/revistagirona/article/viewFile/97452/123104>> [consulta: 16/09/2019].
- Vayreda, Marià (1984). *Obres completes*. Barcelona: Selecta.
- Verdaguer, Jacint (1886). *Canigó: Llegendes pirenaica del temps de la Reconquista*. Barcelona: Tipografia Catòlica.
- (1944). *Montserrat*. Biblioteca Selecta. [Edició original de 1885].
- (1991). «Des del Montseny», dins Llorenç Soldevila (dir.). *El Montseny i les Guillerries*. Paisatge, mite i literatura. L'Aixenador edicions.
- (2002). «Pàtria» dins *Totes les Obres III, Poesia 1*. Vic: Eumo Editorial.
- (2005a). «La Plana de Vic», dins *Pàtria*. TO III. Barcelona: Proa, p. 635-637. [Poema original de 1875].
- (2005b). «La veu del Montseny», dins Jacint Verdaguer. *Aires del Montseny*. Barcelona: Proa, TO, vol. III, p. 1228-1230. [Poema original de 1896].
- (2005c). «[Dia 17 d'octubre]», dins Jacint Verdaguer. *Roser de tot l'any*. Barcelona: Proa, TO, vol. III, p. 970.
- (2005d). «L'arpa», dins Jacint Verdaguer. *Pàtria*. Barcelona: Proa, TO, vol. III, 2005, p. 626-628.
- (2005e). «Don Jaume en Sant Jeroni», dins *Pàtria*. Barcelona: Editorial Proa, p. 689-691, 1177-1180.
- Vidal, Peire (2008). dins Martí de Riquer *Los Trovadores, història literària a textos, vol II*. Barcelona: Editorial Ariel.
- Vidal, Vidal (1988). *Les rutes de Ponent. II El país de les pomes*. Lleida: Pagès.
- Vilà, Pau (1963). «Cardona mil·lenària», dins *Visions Geogràfiques de Catalunya, Vol II*. Barcelona: Ed. Barcino, p. 94, 107, 147 i 149.
- Vilà i Vilalta, Lluís (2001). *El Lluçanès*. Prats de Lluçanès: Centre d'Estudis del Lluçanès.
- Vilà Valentí, J. (1955). «Manresa encrucijada de caminos», *Bages*. Any III, núm. 24.
- Vilardaga Cañellas, Jacinto (1919). *Efemérides Bergadanas*. Manresa: Imprenta y encuadernaciones de San José.
- Vilalta i Prat, Montserrat (2003). *El Bisaura, rutes a peu i BTT*. Valls: Cossetània edicions.
- Vilamala, Joan (2010). *La Vall de Lord*. Patronat de la Vall de Lord.
- Vilarnau i Cabanes, Josep Mº (2000). «Homenatge», dins Joan Tuneu (coord.). *Hora d'Argent. Antologia poètica I*. Barcelona: Ed Proa, p. 516.

Vilarnau, Marc; Josep M. Gasol et altri (1997). *Guia d'espais d'interès natural del Bages*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.

Villar de Serchs, Anicet (1934). *Terra i ànima. Pedagogia catalana*. Barcelona: Miquel A. Salvatella.

Vinyes i Cluet, Ramón (2000). «Oda a Berga», dins Joan Tuneu (coord.). *Hora d'argent. Antologia poètica*. Barcelona: Editorial Proa, p. 270.

Vinyeta, Ramón (1956). *Les Gorgues. Collsacabra Occidental*. Barcelona: Publicacions de la Fundació J. Massot i Palmés. Pàgina citada: 28-29 i 43.

Vives, J. (1964) «Vegetación de la Alta Cuenca del Cardener», *Acta Geobotanica Barcinonensia*. Vol.I.

Vives i Sarri, Pere (2001). «Raval» dins *Recopilació de Lluís Vila i Vilalta*. Centre d'Estudis del Lluçanès, Pàgina citada: 56 i 96.

Zamora Peinado, Francisco de (1973). *Diario de los viajes hechos en Catalunya*. Edició de Ramon Boixareu. Barcelona: Curial.